Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies,
Online ISSN 2278-8808, SJIF 2016 = 6.17, www.srjis.com
UGC Approved Sr. No.49366, JAN-FEB 2018, VOL- 5/43

सामाजिक परिपक्वता (Social Maturity) संबंधीच्या संशोधनाचे परिशीलन आणि समीक्षा

गुणवंत सोनोने, Ph. D.

Abstract

विद्यार्थ्याच्या सवागीण विकासात सामाजिक परिपक्तेचे शैक्षणिक महत्व अनन्यसाधारण आहे. सामाजिक परिपक्वता व्यक्तीस विकासाकरिता सदैव प्रेरित करते. सामाजिक परिपक्वतेवरील संशोधनाच्या सहायाने सामाजिक परिपक्वतेच्या विकासाकरिता प्रयत्न करता येतात. सामाजिक परिपक्वते संदभात *Saovaluk Thongngamkhom* (1983), *Pattramon Jummpengpm* (1986), *Sabapathi, T. (1986)*, *A*sthana *A*nju *(1989)*, *Sonone*, *Gunwant (2008)* यांच्या द्वारे केलेले संशोधन सामाजिक परिपक्वतेच्या विकासाकरिता दीपस्तंभा समान मागदशक ठरते. सामाजिक परिपक्वतेचा सामाजिक-आथिक स्तर, व्यक्तिमत्व, समायोजन, नेतृत्व गुण, बुद्धिमत्ता, निणय क्षमता, शैक्षणिक संपादन, सतत चिंता, भावनिक परिपक्वता, वय, लिंग, ग्रामीण व शहरी क्षेत्र, अनु.जाती व अनु.जमातीतील विद्यार्थी इत्यादी घटकासंबंधित संशोधन करण्यात आले. वरील चलांचा परस्पर संबंध असल्याचे दिसून आले. सामाजिक परिपक्वता व विविध चलांचा परस्पर संबंध लक्षात घेवून विद्यार्थ्याकरिता शालेय, कौटुंबिक व सामाजिक वातावरणाची निमिती करावयास हवी. वरील पूव संशोधनाच्या परिशीलन व समीक्षेवरून महत्वपूण तथ्ये समोर आलीत. ज्याचा लाभ शैक्षणिक उन्नतीकरिता शिक्षा क्षेत्रात कायरत व्यक्तींना करता येईल.

(cc) BY *Scholarly Research Journal's is licensed Based on a work at www.srjis.com*

प्रस्तावना :

संशोधनाकरिता निवड केलेल्या समस्येचे आकलन होण्यासाठी संबंधित साहित्याचा आढावा घेणे महत्वाचे आहे. संशोधनाला दिशा प्राप्त होते. सखोल ज्ञान मिळविणे, विषयाचे विविध पैलू समजून घेणे, संशोधन विषयाची योग्य, व्यवस्थित व आधारभूत माहिती मिळविणे, विषयावर प्रभुत्व प्राप्त करणे इ. करिता पूव संशोधनाचा आढावा घेणे आवश्यक आहे. " संशोधन विषयाच्या संबंधात जे महत्वपूण ज्ञान उपलब्ध आहे त्याचा सारांश देणे व त्या विषयात उपलब्ध असलेल्या ज्ञानाचा आधार घेवून ज्ञानाचा शोध घेण्यासाठी अथवा उपलब्ध ज्ञानाचा नवीन परिस्थितीमधील बदललेला अथ विषद करण्यासाठी संबंधित संशोधन विषयाचा पाया भक्कम करणे म्हणजे संबंधीत संशोधनाचे परिशीलन होय." म्हणूनच म्हणतात कि, "Practically all human knowledge can be found in books and libraries unlike other animals that must start a new

with each generation, man builds upon the accumulated and recorded knowledge of the past. His constant adding to the vast store of knowledge makes possible progress in all areas of human endeavor." डॉ.एकनाथराव गावंडे आणि वषा झांबाडे यांच्या शब्दात सांगायचे झाल्यास,

"इतिहासाचा परामश घेतल्याशिवाय

वतमानाचे कतव्य पूण होत नाही.

नाहीतर भविष्याचे केलेले नियोजन

कोलमडून पडल्याशिवाय राहत नाही"

सामाजिक परिपक्वता (Social Maturity) संबंधीच्या संशोधनाचे परिशीलन -

सामाजिक परिपक्वता यावर आजपयत झालेल्या संशोधनाचे परिशीलन पुढीलप्रमाणे करता येईल.

1) **Saovaluk Thongngamkhom (1983)** यांनी "A study of social maturity as a function of some psycho-socio-Adjustment factors of B.Ed. College students of North-central Region of Thailand." या विषयावर संशोधन केले. यामध्ये सामाजिक परिपक्वता मापनाचे विश्वसनीय व वैध साधन तयार करणे, उत्तर-मध्य थायलंड मधील शिक्षण महाविद्यालयातील विद्यार्थ्याच्या सामाजिक परिपक्वतेचा अभ्यास करणे, सहशिक्षण घेतलेले व सहशिक्षण न घेतलेल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्याच्या सामाजिक परिपक्वतेचा अभ्यास करणे, शिक्षण महाविद्यालयातील विविध लिंगी विद्यार्थ्याच्या सामाजिक परिपक्वतेची तुलना करणे, शिक्षण महाविद्यालयातील विविध वयोगटातील विद्यार्थ्याच्या सामाजिक परिपक्वतेचा अभ्यास करणे, शिक्षण महाविद्यालयातील विद्यार्थ्याच्या विविध अभ्यास स्तरांच्या संदभात सामाजिक परिपक्वतेचा अभ्यास करणे, शिक्षण महाविद्यालयातील विद्यार्थ्याच्या सामाजिक-आथिक दजाच्या अनुषंगाने सामाजिक परिपक्वतेचा अभ्यास करणे, व्यक्तिमत्वाच्या विविध घटकासंदभात शिक्षण महाविद्यालयातील विद्यार्थ्याच्या सामाजिक परिपक्वतेचा अभ्यास करणे, वैयक्तिक, कौटुंबिक व सामाजिक समायोजनाच्या संदभात सामाजिक परिपक्वतेचा अभ्यास करणे इत्यादी उद्दिष्ट्ये निश्चित करण्यात आली. संशोधनाद्वारे असे दिसून आले कि, उच्च सामाजिक-आथिक पार्श्वभूमी असलेले शिक्षण महाविद्यालयातील विद्यार्थी हे निम्न सामाजिक -आथिक पार्श्वभूमी असलेल्या विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त सामाजिक परिपक्व आढळून आले. प्रभावी व्यक्तिमत्व असलेले विद्यार्थी हे समपणात्मक व्यक्तिमत्व असणाऱ्या विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त सामाजिक परिपक्व आढळून आले. उच्च नेतृत्व गुण

Copyright © 2017, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies

असणारे विद्यार्थी हे निम्न नेतृत्व गुण असणाऱ्या विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त सामाजिक परिपक्व आढळून आले. उत्स्फूत व्यक्तिमत्व असणारे विद्यार्थी हे न्यूनत्व व्यक्तिमत्व असणाऱ्या विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त सामाजिक परिपक्व आढळून आले. निम्न बुद्धिमत्ता असणारे विद्यार्थी उच्च बुद्धिमत्ता असणाऱ्या विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त सामाजिक परिपक्व आढळून आले. उच्च भावनिक स्थैयता लाभलेले विद्यार्थी हे निम्न भावनिक स्थैयता लाभलेल्या विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त सामाजिक परिपक्व आढळून आले. उच्च निणयक्षमता असणारे विद्यार्थी गट व निम्न निणयक्षमता असणाऱ्या विद्यार्थी गटामध्ये सामाजिक परिपक्वतेबाबत साथक फरक आढळून आला नाही. चांगले सामाजिक समायोजन असणारे विद्यार्थी व निम्न सामाजिक समायोजन असणाऱ्या विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त सामाजिक परिपक्व आढळून आले. चांगले कौटुंबिक समायोजन असणारे विद्यार्थी व निम्न कौटुंबिक समायोजन असणाऱ्या विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त सामाजिक परिपक्व आढळून आले.

2) Sabapathi, *T. (1986)* यांनी *"A study of the Relationship of manifest anxiety, emotional maturity and social maturity of standard x students to their Academic Achievement."* या विषयांवर संशोधन केले. यामध्ये इयत्ता दहावीतील विद्यार्थ्याच्या भावनिक परिपक्वता पातळीचे मोजमाप करण्यासाठी भावनिक परिपक्वता मापन साधनांची निमिती करणे, इयत्ता दहावीतील विद्यार्थी आणि इतर विद्यार्थी यांच्या स्वतंत्र चलातील सतत चिंता, भावनिक परिपक्वता, सामाजिक परिपक्वता, सामाजिक - आथिक स्तर आणि विद्यार्थ्याचे लिंग, सूचनेचे माध्यम आणि शैक्षणिक संपादनाचा शोध घेणे, इयत्ता दहावीच्या विद्यार्थ्याच्या शैक्षणिक संपादनाला सूत्रबद्ध आधार देणे, इयत्ता दहावीतील विद्यार्थ्याच्या शैक्षणिक संपादनासाठी आगाऊ सूचना देण्यासाठी प्रतीगमन सूत्रबद्ध करणे इत्यादी उद्दिष्ट्ये निश्चित करण्यात आली. या संशोधनाद्वारे खालील निष्कष मांडण्यात आले. चिंतेचा नकारात्मक परिणाम गणितीय संपादन, सामान्य विज्ञान, सामाजिक शास्त्रांचा प्रभाव संपूण शैक्षणिक संपादनावर दिसून येतो. भावनिक परिपक्वतेचा गणित, सामान्य विज्ञान, सामाजिक शास्त्र व संपूण शैक्षणिक संपादनावर सकारात्मक प्रभाव दिसून येतो. सामाजिक परिपक्वतेचा सकारात्मक प्रभाव सामान्य विज्ञानाच्या संपादनावर दिसून आला. परंतु गणित आणि संपूण शैक्षणिक संपादनावर दिसून आला नाही. सामाजिक - आथिक स्तराचा प्रभाव संपादनाच्या सव क्षेत्रात दिसून आला. मुलांच्या तुलनेत मुलींचे गणित, विज्ञान, सामाजिक शास्त्र यात संपादन जास्त दिसून आले. शासकीय शाळेतील विद्यार्थ्याच्या तुलनेत खाजगी

Copyright © 2017, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies

शाळेतील विद्यार्थ्यानी जास्त गुण प्राप्त केले. भावनिक परिपक्वता, सामाजिक-आथिक परिपक्वता, सामाजिक परिपक्वता स्तरांचा पूण परिणाम शैक्षणिक संपादनावर दिसून आला.

3) Pattramon Jummpengpm(1986) यांनी "A study of social maturity of teachers- college students of Western region of Thailand in context of some psycho-socio factors." या विषयावर संशोधन केले. यामध्ये सामाजिक परिपक्वतेचे मोजमाप करण्यासाठी विश्वसनीय व वैध साधनांची निमिती करणे, पश्चिम थायलंडमध्ये येणाऱ्या ग्रामीण आणि शहरी भागातील महाविद्यालयीन शिक्षक आणि विद्यार्थ्याच्या सामाजिक परिपक्वतेचा अभ्यास करणे, महाविद्यालयीन भिन्न लिंगी शिक्षक व विद्यार्थ्याच्या परिपक्वतेचा अभ्यास करणे, विविध वयोगटातील महाविद्यालयीन शिक्षक व विद्यार्थ्याच्या सामाजिक परिपक्वतेचा अभ्यास करणे, सामाजिक-आथिक दर्जाच्या अनुषंगाने महाविद्यालयीन शिक्षक व विद्यार्थ्याच्या परिपक्वतेचा अभ्यास करणे, व्यक्तिमत्वाचे घटक - १) प्र[illegible] [illegible]रुद्ध [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible]रुद्ध [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible]) भावनिक स्थैय [illegible]) [illegible]क्ष[illegible] [illegible]. [illegible] इत्यादी उद्दिष्ट्ये [illegible]. [illegible] आलेला महाविद्यालयीन शिक्षक-विद्यार्थी ग्रामीण भागातून आलेल्या शिक्षक-विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त परिपक्व [illegible]. स्त्री शिक्षक विद्यार्थ्यापेक्षा पुरुष विद्यार्थी -शिक्षक जास्त परिपक्व आढळले. [illegible]-[illegible] [illegible] क्ष[illegible]-[illegible] [illegible]-[illegible] [illegible] [illegible]-[illegible] वयोगटातील शिक्षक विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त परिपक्व आहे. [illegible], [illegible]क्ष[illegible]-विद्यार्थी निम्न आथिक-सामाजिक दर्जा असलेल्या विद्यार्थ्यापेक्षा [illegible] प्रभावी व्यक्तिमत्व [illegible]क्ष[illegible]-[illegible] [illegible]क्ष[illegible]-विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त [illegible] उच्च नेतृत्वगुण असणारे शिक्षक-[illegible] [illegible]क्ष[illegible]-विद्यार्थ्यापेक्षा [illegible]क्ष[illegible]-विद्यार्थी हे न्यूनत्व [illegible]क्ष[illegible]-विद्यार्थ्यापेक्षा [illegible] निम्न बुद्धिमत्ता असणारे विद्यार्थी हे उच्च बुद्धिमत्ता अस[illegible]ऱ्या विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त परिपक्व आढळले. उच्च भावनिक स्थैयता लाभलेले विद्यार्थी हे निम्न भावनिक स्थैयता लाभलेल्या विद्यार्थ्यापेक्षा [illegible] उच्च कौटुंबिक समायोजन असणारे विद्यार्थी हे निम्न [illegible] [illegible]द्यार्थ्यापेक्षा जास्त सामाजिक [illegible]

[illegible] द्यार्थी निम्न व्यक्तिगत समायोजन साधणाऱ्या विद्यार्थ्यापेक्षा जास्त सामाजिक परिपक्व [illegible]

4) Asthana Anju (1989) [illegible] "A study of social maturity among school going children in the city of luck now." [illegible] इयत्तानिहाय वाढणाऱ्या सामाजिक परिपक्वतेचा [illegible] सामाजिक परिपक्वतेचा बुद्धिमत्ता, [illegible]-[illegible] स्त[illegible], [illegible] क्ष[illegible], प्रौ[illegible] [illegible] इत्यादी उद्दिष्ट्ये निश्चित करण्यात आली. [illegible], वाढत्या गुणवत्ता स्तरासोबत सामाजिक परिपक्वतेत वाढ होते. [illegible]. बुद्धिमत्ता, [illegible], प्रौढ अवलंबित्व या घटकाचा सामाजिक परिपक्वतेशी साथ[illegible] तरीही प्रौढ अवलंबित्व हा घटक नकारात्मक संबंधित आहे. [illegible]. द्वितीय व तृतीय स्तराशिवाय सामाजिक परिपक्वतेचा लिंगाशी संबंध आढळून आला नसून मुली मुलांपेक्षा जास्त सामाजिक परिपक्व दिसू[illegible].

5) *Sonone, Gunwant (2008)* [illegible] " यवतमाळ जिल्ह्यातील इयत्ता आठवीमध्ये अध्ययन करणाऱ्या अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातीच्या विद्यार्थ्याच्या [illegible] परिपक्वतेचा तुलनात्मक अभ्यास." [illegible] प्रस्तुत संशोधनाद्वारे इयत्ता आठवीमध्ये अध्ययन करणाऱ्या अनु. [illegible] जमातीच्या विद्यार्थ्याच्या [illegible] हिनता अधिक प्रमाणात आहे असा निष्क[illegible]. [illegible]. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्या[illegible] [illegible].

Copyright © 2017, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies

सामाजिक परिपक्वतेसंबंधी झालेल्या संशोधनाची समीक्षा -

[illegible], [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] हिनता अधिक प्रमाणात आहे असा निष्क[illegible]. [illegible] **Saovaluk Thongngamkhom** (1983) [illegible] " [illegible] गुण असणारे विद्यार्थी हे निम्न [illegible] [illegible]" [illegible] **Pattramon Jummpengpm** (1986) [illegible] " [illegible] विद्यार्थी हे निम्न [illegible] गुण असणाऱ्या विद्यार्थ्या[illegible] परिपक्व [illegible]

[illegible], [illegible], [illegible]. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्या[illegible] शहरी भागातील विद्यार्थ्या[illegible], [illegible], [illegible]. [illegible] **Pattramon Jmmpangprn** (1986) [illegible] " [illegible] आलेला महाविद्यालयीन शिक्षक-विद्यार्थी ग्रामीण भागातून आलेल्या [illegible]-विद्यार्थ्या[illegible] परिपक्व [illegible]'' [illegible]षाशी पूणपणे विसंगत आ[illegible]

प्रस्तु[illegible] प्रस्तु[illegible] [illegible]. संशोधनाच्या मयादा लक्षात घेवून पुढील विषयावर सं[illegible]. पूव प्राथमिक, [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]रावर तसेच राज्य व राष्ट्रीय स्तरावर संशोधन करता येईल. [illegible], [illegible], [illegible].

समारोप:

Saovaluk Thongngamkhom (1983), Pattramon Jummpengpm (1986), Sabapathi, T. (1986), Bhagabati (1987), Asthana Anju (1989), Sonone Gunwant (2008) [illegible]

[illegible] परिपक्वता व संबंधित घटकावर संशोधन केले. [illegible] [illegible]-[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] क्ष[illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], ग्रामीण व शहरी क्षेत्र, [illegible] वरील चलांचा परस्पर संबंध असल्याचे दिसून आले. [illegible] [illegible]त घेवून विद्यार्थ्याकरिता शालेय, [illegible] [illegible]. वरील पूव संशोधनाच्या परिशीलन व समीक्षेवरून महत्वपूण तथ्ये समोर आलीत. [illegible] शैक्षणिक उन्नतीकरिता शिक्षा क्षेत्रात कायरत व्यक्तींना करता येईल.

संदभ

[illegible], [illegible], (2000), "[illegible]धिष्ठित शिक्षण प्रक्रिया आणि उपचार'', [illegible], [illegible] प्र[illegible].

[illegible].[illegible]., (1989), "[illegible]'', [illegible] प्र[illegible].

[illegible], (2008), " [illegible] अनुसूचित जमातीच्या विद्यार्थ्याच्या [illegible]." [illegible]., [illegible], [illegible] ([illegible])

Saksena N.R. Sharma B.K. Mohanthy R.K, (2003),"Fundamental of Educational Research", Surya Publication, Meerut.

Buch M.B.,(1979), "Second survey of Research in Education", (1979), Baroda, Published by Society for Educational Research and Development.

Buch M.B., (1978-1983), "Third Survey of Research in Education", New Delhi, Published by N.C.E.R.T.

Buch M. B., (1982-1988), "Forth survey of Research in Education", Vol. No. 1, New Delhi, Published by N.C.E.R.T.

Buch M. B., (1988-1992), "Fifth survey of Research in Education", Vol. No. 1, New Delhi, Published by N.C.E.R.T.

Buch M. B., (1993-2000). "Six survey of Research in Education', Vol. No. 1, New Delhi, Published by N.C.E.R.T.

Copyright © 2017, Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies